

LESZEK LEŚNIAK
Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie
Oddział w Krakowie

Z POLSKIMI ROLNIKAMI KU NOWOCZESNEJ WSI

Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie we współpracy z Ośrodkami Doradztwa Rolniczego ogłosił i przeprowadził konkurs na pamiętniki, wspomnienia i wypowiedzi trzech pokoleń doradców rolnych pod hasłem „Z polskimi rolnikami ku nowoczesnej wsi”.

Artykuł przedstawia motywy jakimi kierowali się organizatorzy ogłaszając konkurs, jego przebieg i rezultaty.

1. Inspiracja

W powojennej historii polskiej wsi system doradztwa rolniczego wielokrotnie ulegał zmianom, ale zawsze doradcy rolni, wcześniej agronomowie i zootechnicy odgrywali znaczącą rolę w kształtowaniu świadomości rolników, w popularyzacji postępu oraz nowoczesności na wsi i w rolnictwie.

Literatura przedmiotu opisuje rolę i znaczenie doradztwa w przeobrażeniach polskiej wsi, jest to jednak opis niepełny (fragmentaryczny i przyczynkarski). Organizatorzy konkursu wyszli z założenia, że znakomitym uzupełnieniem prac badawczych i wydawnictw popularyzatorskich może stać się materiał źródłowy zgromadzony w wyniku ogłoszenia konkursu na pamiętniki, wspomnienia i wypowiedzi trzech pokoleń doradców rolnych.

Pamiętniki to osobliwa forma piśmiennictwa, mająca w Polsce ugruntowaną pozycję i znaczący, uznawany przez wiele środowisk naukowych, dorobek. W tym dorobku najliczniej reprezentowane jest środowisko rolników i mieszkańców wsi, zwłaszcza pamiętniki i wspomnienia chłopów. Uporządkowany, przeanalizowany i opisany materiał źródłowy gromadzony w wyniku konkursów pamiętnikarskich nie posiada pełnego waloru zobiektywizowanej wiedzy naukowej. Posiada jednak niezwykle ważny walor osobistego spojrzenia na procesy społeczne, gospodar-

cze i polityczne, oczami tych, którzy w tych procesach bezpośrednio uczestniczą, kreują, oceniają, gromadzą własne doświadczenie i starają się wydobyć z tych procesów, to co jest w ich ocenie najistotniejsze, ale zazwyczaj w kontekście własnego życia i osobistego doświadczenia.

2. Oczekiwania

Organizatorzy założyli, że ogłoszenie i przeprowadzenie konkursu będzie próbą bilansu dorobku całego środowiska doradców rolnych, funkcjonujących w różnorodnych strukturach organizacyjnych i w różnych formach państwowego nadzoru. Pokaże rzeczywisty, choć subiektywny, obraz doradcy rolnego z całym bagażem problemów, sukcesów i porażek. Oczekiwano, że Konkurs spełni ważną rolę w pokazaniu sytuacji polskiego rolnika pod rządami i założeniami kolejnej polityki rolnej państwa, sytuacji widzianej nie oczami rolnika, a doradcy, który tę politykę w jakiejś części realizował.

Konkurs miał być także ukłonem w stronę tych wszystkich, którzy starali się jak najlepiej służyć polskiej wsi i polskiemu rolnikowi wykonując obowiązki doradcy rolnego.

W „Odezwie Konkursowej” zostały zawarte oczekiwania organizatorów pod adresem przyszłych autorów prac.

(...) Potrzebny jest w Waszym pamiętniku (wspomnieniach, wypowiedzi) rzetelny obraz rzeczywistości, wysiłek wsi polskiej, Wasz wysiłek, Wasza praca, Wasze sukcesy, ale także często gorzkie rozczarowania i porażki.

To powinno być najważniejszą treścią wspomnień głównie pokolenia średniego doradców rolnych, choć wiele tu mogą wnieść wspomnień i ocen zarówno najstarsi, jak i najmłodszy doradcy rolni, ze swego pokoleniowego punktu widzenia. W pamiętniku bowiem nie muszą się zawierać tylko opisy i oceny zdarzeń osobiście przeżywanym, lecz także refleksje tak o przeszłości znanej z przekazów innych, jak i o przyszłości. To jest prawo i przywilej każdego pamiętnikarza.

Oczywiste, że z największą uwagą oczekujemy zapisów osobistego działania i refleksji w zakresie doradztwa rolniczego w III RP, czyli od 1990 r., kiedy to z jednej strony transformacja ustrojowa w warunkach wolnego rynku uderzyła nieopłacalnością w polską wieś i rolnictwo, skazała na wręcz wykluczenie ze społeczeństwa PGR-y, a z drugiej strony stworzyła szanse europejskiej modernizacji tak boleśnie w XX wieku doświadczanego polskiego rolnictwa, choć całe 10-lecie lat dziewięćdziesiątych nie było łatwe ani dla polskiego rolnika, ani dla jego doradcy.

Początek XXI wieku, wstąpienie Polski do Unii Europejskiej, dopłaty rolnicze oraz fundusze w ramach Wspólnej Polityki Rolnej, Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich i Sektorowych Programów Operacyjnych skierowanych do wsi i rolnictwa dają nadzieję, że proces unowocześnienia polskiej wsi i polskiego rolnictwa będzie po-

stępował w dobrym kierunku. To może być i powinno być przedmiotem refleksji najstarszego pokolenia doradców rolnych, także na pewno interesuje żywo pokolenie średnie, w dużym stopniu zaangażowane w realizację tego ambitnego programu (...).

(...) Apelujemy do Was o pamiętniki, wspomnienia i wypowiedzi szczere, konkretne, ale z własną refleksją i oceną. Chodzi o wypowiedzenie się na tematy, do których macie osobisty stosunek, własną ocenę, które Was dotyczą w sposób bliski, serdeczny, a przez to przecież nietrudny do opisania. Uprzejmie prosimy o taki trud i z góry dziękujemy! (...)

Celem konkursu było zatem zgromadzenie materiału poznawczego na temat roli i doświadczeń doradców rolnych w przeobrażeniach polskiego rolnictwa i obszarów wiejskich w drugiej połowie dwudziestego wieku i w pierwszych latach dwudziestego pierwszego wieku. Uporządkowanie i opracowanie zgromadzonego materiału oraz wybór tekstów do publikacji. Stworzenie warunków do wypowiedzi osobistych opinii i ocen przez doradców rolnych w sprawach przez nich uważanych za ważne w zakresie rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce.

3. Organizacja

Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie przedstawił idee oraz założenia programowe i organizacyjne konkursu Dyrektorowi CDR w Brwinowie. Po akceptacji, Kierownik Oddziału w Krakowie, Pani **Zofia Misiewicz**, powołała Komisję Konkursową i Sekretariat Konkursu. Na wniosek CDR w Brwinowie, Wicepremier RP, Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi **Andrzej Lepper**, objął konkurs Honorowym Patronatem. Instytut Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego, poprzez Pracownię Pamiętnikarstwa Socjopolitycznego, podjął się opieki naukowej nad konkursem.

Opracowana została i rozkolportowana ulotka promująca konkurs. Wszystkie Ośrodki Doradztwa Rolniczego opublikowały informacje o Konkursie na stronach internetowych i w wydawanych czasopismach. Do wszystkich Zespołów Powiatowych Doradztwa Rolniczego zostały wysłane materiały informujące o konkursie. Do blisko 400 doradców, na ich osobiste adresy, zostało skierowane imienne zaproszenie do udziału w konkursie.

Komisja Konkursowa powołała zespół lektorów składający się ze specjalistów CDR Oddział w Krakowie. Lektorzy przeczytali prace konkursowe i wytypowali 26 prac do ostatecznej oceny przez Jury Konkursu.

W dniu 7 listopada 2006 roku Komisja Konkursowa powołała Jury Konkursu w składzie:

1. Prof. dr hab. **Bronisław Gołębiowski** – Przewodniczący Jury, Uniwersytet Warszawski, Kierownik Pracowni Pamiętnikarstwa Socjopolitycznego;

2. Dr inż. **Józef Kania**, Akademia Rolnicza w Krakowie, Katedra Rolnictwa Światowego i Doradztwa;
3. Dr **Mirosława Jaworowska**, Uniwersytet Warszawski i Akademia Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, Pracownia Pamiętnikarstwa Socjopolitycznego Uniwersytetu Warszawskiego;
4. Mgr **Barbara Odrobińska**, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Naczelnik Wydziału Doradztwa Rolniczego;
5. Mgr **Stanisław Gawor**, Sekretarz Redakcji Kwartalnika „Poradnik Służby Rolnej” (w latach 1972 – 1989).

4. Rezultaty

Na konkurs wpłynęło 76 prac o łącznej objętości ponad 2000 stron i około 1500 załączników.

W dniu 18 grudnia 2006 roku, Jury Konkursu przyznało nagrody i wyróżnienia następującym autorom prac konkursowych:

- I nagrodę, Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, w wysokości 8 000 zł – *Zofii Szalczyk* (woj. wielkopolskie);
- II nagrodę, Dyrektora Centrum Doradztwa Rolniczego, w wysokości 5 000 zł – *Kazimierzowi Garbaczowi* (woj. małopolskie);
- III nagrodę, Prezesa Małopolskiego Stowarzyszenia Doradztwa Rolniczego, w wysokości 4 000 zł – *Edwardowi Bodkowskiemu* (woj. dolnośląskie).

Wyróżnienia w wysokości po 1 000 zł (ufundowane przez Wojewódzkie Ośrodki Doradztwa Rolniczego: Świętokrzyski, Zachodnio-Pomorski, Łódzki, Podkarpacki, Mazowiecki, Małopolski, Lubelski, Opolski, Pomorski, Śląski, Warmińsko-Mazurski i Podkarpacki, a także przez: Małopolskie Stowarzyszenie Doradztwa Rolniczego, Krajową Radę Spółdzielczą, Krakowski Bank Spółdzielczy, Wojewódzki Związek Rolników Kółek i Organizacji Rolniczych w Krakowie):

Jan Bizoń (śląskie); *Róża Buczak* (mazowieckie); *Małgorzata Gajdzica* (zachodniopomorskie); *Tadeusz Kłos* (łódzkie); *Franciszek Konopelski* (podkarpackie); *Bernard Ossowski* (warmińsko-mazurskie); *Stanisław Piękosz* (małopolskie); *Zofia Przewłocka* (mazowieckie); *Maria Psujek* (lubelskie); *Jan Purta* (opolskie); *Zbigniew Rzeszutko* (warmińsko-mazurskie); *Maria Szotkowska* (śląskie); *Jan Treła* (świętokrzyskie); *Jan Wilkiel* (podlaskie); *Teresa Zaworska* (warmińsko-mazurskie).

Wyróżnienia książkowe (ufundowane przez Instytut Badawczy Leśnictwa w Warszawie i Stowarzyszenie Centrum Edukacji Tradycja i Współczesność:

Ryszard Czapkiński (śląskie); *Weronika Daszkiewicz* (warmińsko-mazurskie); *Bogusław Kiedrowski* (lubelskie); *Marian Kwiecień* (świętokrzyskie); *Maria Beata Patlewicz* (mazowieckie); *Zdzisław Soszyński* (mazowieckie); *Zbigniew*

Trojanowski (zachodnio-pomorskie); *Henryk Dankowiakowski* (małopolskie); *Czesław Modliński* (śląskie); *Bogdan Olszak* (kujawsko-pomorskie).

Jury Konkursu zwróciło uwagę, między innymi na fakt, że (...) w wyniku Konkursu został zgromadzony ciekawy materiał historyczny i współczesny, ze szczególnym podkreśleniem perspektywy na stabilizację polityki rolnej w ramach gospodarki rynkowej. Autorzy prac konkursowych zaprezentowali cenne refleksje dotyczące usytuowania służb doradczych w całym systemie obsługi rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich, a także dotyczące statusu materialnego doradcy rolnego w przekroju historycznym.

Ponadto Jury uznało, że (...) Konkurs wyszedł naprzeciw tym środowiskom, które mają ogromne znaczenie dla modernizacji polskiego rolnictwa następującej pod wpływem funduszy z Unii Europejskiej. Praca doradcza jest niezwykle ważna dla procesu absorpcji środków z programów UE przez rolników i inne podmioty działające na obszarach wiejskich i na rzecz rolnictwa.

W dniu 31 stycznia 2007 r. w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi odbyła się konferencja podsumowująca konkurs. Podczas konferencji laureatom I, II i III miejsca zostały wręczone puchary Wicepremiera Rządu RP Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi Andrzeja Leppera. Wręczono również nagrody i dyplomy laureatom konkursu i autorom wyróżnionych prac.

Konferencji przewodniczyła **Hanna Fadecka-Galicz** Dyrektor Centrum Doradztwa Rolniczego.

W konferencji uczestniczyli: **Jan Krzysztof Ardanowski** Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi, **Zofia Krzyżanowska** Radca Generalna Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, **Stanisław Krotoszyński** Doradca Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, **Maria Sondij-Korulczyk** Dyrektor Departamentu Doradztwa, Oświaty Rolniczej i Nauki MRiRW, prof. dr hab. **Bronisław Gołębiowski** Kierownik Pracowni Pamiętnikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego.

Pierwszy głos zabrał Wiceminister Rolnictwa **Jan Krzysztof Ardanowski**. W swoim wystąpieniu omówił rolę jaką spełniali doradcy rolni na przestrzeni historii polskiej wsi i rolnictwa, szczególnie zaś podkreślił znaczenie doradców we wdrażaniu obecnej polityki rolnej. Doradcy pracują najbliżej rolników i to od nich oczekuje się fachowej pomocy wynikającej z rzetelnej wiedzy i kompetencji. Pan Minister pogratulował pomysłu organizatorom Konkursu, a także przekazał gratulacje i życzenia laureatom.

Oceny naukowej konkursu dokonał prof. dr hab. **Bronisław Gołębiowski** Kierownik Pracowni Pamiętnikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego. W swoim wystąpieniu podkreślił, iż konkurs wyszedł naprzeciw tym środowiskom, które miały w przeszłości i nadal mają ogromne znaczenie dla modernizacji wsi i rolnictwa. W wyniku konkursu zgromadzony został ciekawy materiał poznawczy z którego będą mogli korzystać pracownicy nauki, studenci a także doradcy.

W czasie dyskusji uczestnicy konferencji bardzo wysoko ocenili inicjatywę przeprowadzenia konkursu, podkreślali jego znaczenie dla budowania prestiżu i pozycji zawodowej doradców.

5. Konstatacje

1. Zgromadzony materiał poznawczy jest interesujący, bogaty w opisy faktów, zdarzeń i procesów jakie miały miejsce w polskim rolnictwie i na polskiej wsi w okresie ostatniego półwiecza.
2. Wspomnieniowa forma opisów jest dokumentem czasu, i mimo osobistych, subiektywnych relacji posiada walor źródła przydatnego do prowadzenia badań naukowych nad najnowszymi dziejami polskiej wsi i polskiego rolnictwa.
3. Forma prac jest zróżnicowana, z dominacją wspomnień.
4. Objętość złożonych prac od 2 stronicowych wypowiedzi po 180 stronicowe opracowania, wraz z załącznikami potwierdzającymi wiarygodność opisów autora.
5. Zakres problemowy prac obejmuje głównie opisy działalności autora jako doradcy, w różnych okresach i formach organizacyjnych doradztwa rolniczego, jakie występowały na przestrzeni ostatniego półwiecza w Polsce. Autorzy koncentrowali się głównie na zaprezentowaniu roli doradztwa, w tym własnych doświadczeń w zakresie popularyzacji fachowej wiedzy rolniczej, związanej głównie z produkcją. Generalnie nie oceniali polityki rolnej okresu, który opisują. Starali się podkreślać te czynniki, które sprzyjały rozwojowi rolnictwa. Wykazali duży szacunek wobec rolników, mimo wielu trudności jakie musieli pokonywać by skutecznie spełniać wyznaczone zadania.
6. Poprzez opisy zaprezentowane w pracach można zarysować stosunek rolników do wdrażanego postępu i popularyzowanej wiedzy przez służby doradcze, a także stosunek rolników do polityki rolnej. W większości prac zawarty jest duży ładunek emocjonalny, rozterki i zmagania autorów z problemami, jakie tworzą ówczesne realia gospodarcze i polityczne.
7. Ogólnie, odnosi się wrażenie, że autorzy prac są dumni z wykonywanej misji i z zadowoleniem wspominają swoją pracę, nawet jeżeli warunki, w jakich przyszło im działać nie były dla nich korzystne. Źródłem satysfakcji są oceny wystawiane przez rolników i wyniki produkcyjne jakie uzyskiwały gospodarstwa rolne pod wpływem przekazywanej wiedzy i udzielanego wsparcia doradczego.
8. Ze zgromadzonego materiału można wyodrębnić szczególny fragment dziejów polskiego rolnictwa z przełomu lat 80 i 90 dwudziestego wieku. Proces transformacji ustrojowej, opisany w pracach konkursowych przebiegał wolniej, ale głęboko zapadł w świadomości jego uczestników. Jest nieco inny niż ten znany z mediów.

9. Doradcy, autorzy prac podkreślali swoją rolę w procesach zmian ustrojowych, poprzez aktywne uczestniczenie w strukturach nowych związków rolników, wspieranie tworzenia Izb Rolniczych, a także działania w ogniwach samorządu terytorialnego.
10. Pogłębiona analiza wielu wypowiedzi, prowadzi jednak do konstatacji, że w oficjalnych stanowiskach gremiów politycznych i rządowych nie dostrzega się ogromnej roli jaką odegrali doradcy w przetrwaniu chłopskiego rolnictwa. Nie w pełni doceniana jest rola doradców w zdynamizowaniu postępu technicznego i technologicznego na wsi oraz w awansie cywilizacyjnym polskiej wsi.

Aktualnie trwają prace nad wyborem tekstów do publikacji książkowej, którą organizatorzy konkursu planują wydać w trzecim kwartale 2007 roku.